

ת"י עמוד י
כ"ח תשרי

התנן שזית ברא חוקים גזילה ואו

(א) בא ברכות (א"ה)

אמר רב ענן אמר רב 'טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי שאין בית דין מקדשין את החדש אלא כיום אמר אמרימל מסתברא מילתא דרב בחדש מלא אבל בחדש חסר מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר ימה לי חסר ומה לי מלא אלא לא שניא :

(א) בא ברכות (א"ה) ר"ה וק"ס

(ב) פ"ג הוסיף ברכות (ב"ד)

(ג) א"ל ר"ה וק"ס ה"ה ר"ה חוק

(ד) א"ל ר"ה וק"ס ה"ה ר"ה חוק

(ה) א"ל ר"ה וק"ס ה"ה ר"ה חוק

לפי שאין

מקדשין את החדש כו'. פ"ה לעיל בריש פרקין (דף כ"ו) מה שמקדשין ותיפוק ליה משום רשות משום דהיינו דוקא לעשות מזה אחרת עוברת וי"מ דוקא בזילת ראשונה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש בזילת אכל בזילת שניה מחזירין אותו שכבר מקודש מיום שלפניו ולא נראה לחלק :

בחדש מלא. כשהחדש שבער מלא עושין ר"ח ב' ימים הלכך יכול לאומרה למחר דערבית של מחר ר"ח גמור יותר מן הראשון: **מכדי טעמא קאמר**. שאין מקדשין את החדש בזילת :

פ"ג

שם אמר רבי ענן כו' לפי שאין בית דין מקדשין החדש אלא כיום. וכתבו התוספות [ד"ה לפי] דיש מפרשים דוקא בזילת ראשונה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש בזילת אבל בזילת שניה מחזירין אותו שכבר מקודש יום שלפניו ולא נראה לחלק עכ"ל. ולא ידענא למה לא נראה להם לחלק, דהא לכאורה טעמא רבא אית ביה, ופשטא דלישנא דרב נמי הכי משמע שזה עיקר הטעם דלפי שאין מקדשין החדש אלא כיום, משום הכי לא איכפת לן אם לא הזכיר של ראש חודש בערבית והיינו כמו שכתב רש"י (בר"פ ראוהו ב"ד) [ר"ה כג, ב ד"ה כיצד] דהלבנה אינה נראה בשעת חידושה אלא סמוך לחשיכה, וא"כ ברוב הפעמים לא הספיקו הבית דין לקבל עדות החדש ולומר מקודש החדש מבעוד יום⁴⁷⁶, אם כן מהאי טעמא גופא לא שייך להזכיר של ראש חודש בתפלת ערבית, ונהי שהשוו חכמים מידותיהם להזכיר גם בשל ערבית, מכל מקום כדיעבד אין מחזירין אותו מהאי טעמא גופא ואם כן לפי זה ודאי לא שייך האי טעמא אלא בזילת הראשונה מה שאין כן בזילת שנייה לא שייך האי טעמא.

תוס' - פ"ג
ונראה לי דאפ"ה כתבו התוספות דלא נראה לחלק בשני הימים של ראש חודש כלל כיון שעושין אותן מספק, כי היכי דלא לזולזל ביו"ט שני כדאיתא בפרק במה מדליקין [שבת כג, א] וכמו שאכתוב בזה בקונטרס אחרון לענין ספק אם הזכיר של ראש חודש כשעושין ראש חודש שני ימים⁴⁷⁷ ע"ש ודו"ק:

(א) א"ל ר"ה וק"ס ה"ה ר"ה חוק

תכב סדר התפלה והלל בראש-החדש, ובו ז' סעיפים:

א 'ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ברכות (א) ואומר (ב) 'יעלה ויבוא' ב'רצה'. ואם לא אמרו בערבית אין מחזירין אותו (ב) (ובא"ה מקום שנוצר שאינו חוזר, עין לעיל (ג) [נ] סימן רעד סעיף ד (ה) בין שראש-החדש יום אחד בין שהם שני ימים, מפני שאין מקדשין את החדש (ג) ב'לילה; אבל אם לא אמרו שחרית ומנחה, (ג) [ג] (ד) מחזירין אותו. יאם נזכר קדם שהתחיל

'מודים', (ה) אומר במקום שנוצר. ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל 'מודים', אם נזכר שהשלים תפלתו (ו) חוזר ל'רצה', ואם לא נזכר (ז) עד שהשלים תפלתו חוזר לראש. (ח) הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו ונזכר אחר שהשלים תפלתו (ט) קדם (ד) [ז] שיעקר חוזר ל'רצה': הגה ואם הוא ספק אם הנזכר או לאו, (ס) (י) אינו צריך לחזור (כל בו הלכות תפלה). (יא) ושליש ששכח מלתהנזכר בשחרית, עין לעיל סימן קכו:

א"ה (כ"ה)

(ח) אומר במקום שנוצר. ואחר-כך יאמר 'מודים', והנינו אפלו כבר אמר וסיים ברכת 'ותחזיקנה'. ואם לא סיים עוד 'המחזור' וק אמר ברוך אשה ה', פתכנו לעיל בסימן קיד סעיף ו בבאור הלכה דנכון יותר לסיים 'למדני תגיד' כדי שלא יהיה הנזכר השם לבטלה, ויאמר 'יעלה ויבוא' ואחר-כך יאמר עוד הפעם 'ותחזיקנה' וכן פתב בשערי-תשובה:

(ג) ב'לילה. ולא היה צדן קרשת ראש-החדש על היום. ואפלו בליל שני של ראש-חדש שנה טעם זה, שהלא יום שני הוא רק משום ספקא, דאלו היום ראשון היה קודש היום שני הוא חל:

(ד) מחזירין

אותו. פתב הקנסת הגדולה, דווקא בשנזכר קדם שהתפלל מוסף, אכל אם לא נזכר עד שהתפלל מוסף, (ג) יצא בדיעבד (ד) במה שהזכיר קדשת היום בתפלת מוסף ואין צריך

לחזור ולהתפלל שחרית, ויכמו דמקלינן בזה בסימן קכו סעיף ג בשליח צבור לכתחלה, יש להקל בזה על כל פנים בזה בדיעבד, ונעתיקו במגן אברהם שם בסעיף קטן ג; אבל בשו"ת ברכה בשם הנש"א פתב, דבתיחוד לעולם חוזר ואפלו כבר התפלל מוסף, וכן הסכים בספר מור וקציעה, אלא דכתב דמפל מקום משום ספק יתנה דאם אינו חייב מתפלל הוא בתורת נדבה אכן אם קשה מתפלל ג' ראשונות על דעת להתפלל מוסף (ה) נזכר שלא אמר יצלה ויבוא בתפלת שחרית, בנדיא יש להורות שישם התפלה בשל שחרית ואחר כך יתפלל מוסף.

מה דכיון (פ)

(ג) לכאורה דוקא לענין שחרית, אכל אם התפלל מנחה ולא הזכיר יצלה ויבוא והתפלל אחר כך מוסף אינו מועיל לנה, דאי לא הכי אמאי קמא לן דאם שכח להזכיר יצלה ויבוא בתפלת המנחה יחזור והתפלל, ולא מסתמא התפלל מוסף והזכיר בו קדשת היום; אכן יש דעות, דזכירת קדשת היום במוסף אינה תקון רק על מה ששקלל מקדם ולא הזכיר אכל לא על מה ששקלל אחר כך, ועל פן צריך ציון: (ד) נראה לי דאם לזכור, אם ארע שהתפלל מנחה מקדם מוסף והזכיר יצלה ויבוא אין זה תקון למה שלא הזכיר בשחרית, דאין לנו אלא מה שצאמר בגמרא דתקון הוא לתפלת שחרית, ועל פן יחזור והתפלל עוד תפלה למשלומין על שחרית, וכן מוכח מדברי הרא"ש על אותה סוגיא בגריכות, עין שם לענין שליח צבור:

האומר שיה

סימן קע

באם לא אמר המלך הקדוש בריש ראש השנה

תרפ"ט ליובאן.

הנה בתר"י פ' תפלת השחר ד"ה שאין מקדשין כתוב ואית דמפרשי ביו"ט של ר"ה כיון שתלוי בר"ח אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בערבית אין מחזירין אותו והוא פליג שאע"פ שתלוי בר"ח כיון שהוא יו"ט ומצות יו"ט אלימא טפי שיש בה איסור מלאכה יש לנו לדון אותו כמו יו"ט ואם לא הזכיר בערבית מעין יו"ט מחזירין אותו עיי"ש ולע"ד יש להוכיח עוד מזה שביו"ט שני של גליות מתפללין של יו"ט ומחזירין אותו אם לא הזכיר כדי דלא ליתי לזלוול בו וטעם זה יש אף בערבית של ר"ה. ויקשה מזה לכאורה על מש"כ הח"א כלל כ"ד סעי' י' בשם הגאון ר' אבלי פאסוועלער שאם טעה בערבית של ר"ה ולא אמר המלך הקדוש אינו חוזר כד"ן ר"ח בערבית וכתב הח"א שהוא דין מחודש, הא הוא כשיטת האית דמפרשי ולדינא אינו כן כדמסיק הר"י יונה ומוכרח כן כדווכחתי. ודווקא לומר דרך ביו"ט שני שהוא מדרבנן חששו דלא ליתי לזלוול ואלמוהו רבנן אבל בערבית דר"ה שהוא דאורייתא או אף ספק דאורייתא לא יולולו ולכן לא אלמוהו, דאף אם היה אפשר לומר כן אנ היה מבואר הדין אבל מנא לו חדוש זה ולכנס בדחוקים ובפרט שהוא נגד הר"י יונה בפירוש דמחזירין.

הנכון לע"ד דודאי בלא הזכיר של יו"ט בערבית יסברו גם הרא" פאסוועלער והח"א כהר"י יונה שמחזירין אך בהזכיר של יו"ט ולא אמר המלך הקדוש בזה חידשו דאין מחזירין כמו בר"ה. והטעם דהא איתא בר"ה דף ח' מלמד שאין ב"ד של מעלה נכנסין לדין אא"כ קידשו ב"ד של מטה את החדש ולכן מאחר שאין מקדשין את החדש אלא ביום אין נכנסין לדין אלא ביום למחר, וזה שאמרינן בעשיית המלך הקדוש איתא ברש"י ברכות דף י"ב לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם, וא"כ לא שייך זה אלא למחר שנכנסין אז לדין ולהלן כל י' הימים אף בלילות אבל בליל א' של ר"ה שעדיין לא נכנסו לדין דהא לא קידשו החדש עדיין אין צורך בעצם לומר המלך הקדוש ורק לכתחלה אומרים כמו שמזכירין בר"ח ערבית את של ר"ח כדי שלא לשנות הלילה מהיום וחשו לזה רק לכתחלה ולא להתחזיר בשכח ולא הזכיר וכן הוא בר"ה ערבית לענין המלך הקדוש, והוה דין מחודש ממש שלא הזכיר בתר"י והוא נכון ונמצא לדינא שאם לא הזכיר של יו"ט בערבית ר"ה חוזר כהר"י יונה ואם הזכיר של יו"ט רק לא אמר המלך הקדוש אינו חוזר.

ובערבית דליל ב' היה מסתבר שחוזר דלא גרע מכל עשיית אך אפשר שאם נצרכו לחזור יהיה זה זלוול דיו"ט שני שהיה מוכח דאינו יו"ט אבל יותר נוטה שמצד דבר דלא שכח ליכא זלוול ולכן יש להתחזירו. והח"א סתם בזה משמע קצת שאינו מחלק בין ליל א' דר"ה לליל שני אבל הנכון דבליל שני יש להתחזירו כדכתבתי.

ולמה שבארתי נמצא דבמתפלל שחרית ר"ה קודם הנץ ושכח לומר המלך הקדוש לא יחזור דל"ד לר"ח שחוזר משום דבדיעבד אם קדשו משעלה ע"ה קודם הנץ נמי מקודש אבל כיון דלכתחילה צריך לקדש החדש דוקא אחר הנץ ככל דבר שצריך ביום ודאי לא קדשו מעולם קודם הנץ א"כ ממילא לא נכנסו ב"ד של מעלה לדין עד אחר הנץ. אבל מ"מ מסתבר שחוזר דאין לחלק משאר היום כיון שהוא בדין יום גם קודם הנץ. וצע"ק לדינא. משה פיינשטיין